

UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIȘOARA
FACULTATEA DE LITERE, ISTORIE ȘI TEOLOGIE

Catedra de limbi și literaturi slave

PROBLEME DE FILOLOGIE SLAVĂ

ВОПРОСЫ СЛАВЯНСКОЙ ФИЛОЛОГИИ
ПРОБЛЕМИ СЛОВЕНСКЕ ФИЛОЛОГИЈЕ

XIV

Timișoara

2006

Зоран Симић и Маџа Царан

Филолошки, историјски и теолошки факултет

Западни универзитет у Темишвару

О РУМУНСКОМ УТИЦАЈУ У ГОВОРУ БАНАТСКЕ ЦРНЕ ГОРЕ

Сажетак: У раду су на основу прикупљене грађе из Петровог Села и Краљевца анализирани неке од категорија у синтакси падежа и лексика. Кроз ту анализу праћен је уплив румунских синтаксичких структура, односно утицај румунског језика на лексички фонд говора ових села.

Кључне речи: дијалектологија, синтакса падежа, лексика, румунски утицај.

УВОД. Под Банатском Црном Гором подразумева се група села између Темишвара и Лугожа. Ту групу чине Краљевац, Лукаревац¹, Петрово Село и Станчево.

Историјски подаци о овим селима датирају из 14-16. века². Данашње становништво је највероватније насељено у 17. веку услед масовних сеоба.³

Доспевши тако у дубину румунске територије, банатски Црногорци настављају суживот с другим националностима изоловани од компактне масе својих сународника. "Због своје изолованости...говори пружају богат материјал за истраживање архаизама..., а затим и прелазних облика као и иновација."⁴ Многе од тих иновација последица су румунског утицаја, што у досадашњим описима овог и других српских говора у Румунији није довољно испитано.⁵

Дајући поједине прозодијске особине говора БЦГ (Петровог Села и Краљевца) и Рекаша, Павле Ивић говори о њима као о резултату румунског утицаја, а њиме тумачи и неке синтаксичке особине у овим говорима.⁶

¹ "U Lukarevcu Srbi su se asimilirali sa Rumunima koji su bili mnogobrojniji... Srpski govor u Lukarevcu, toliko koliko se upotrebljava, identican je s govorom u Kraljevцу." (Vescu 1976: 122)

² Milin 1998: 127.

³ Vescu 1976: 122 и тамо цитирана литература.

⁴ Исто, 119.

⁵ В. о томе у: Исто, 121; Сикимић 1994: 232.

⁶ Ивић 1956: 152 и 154 (напомена).

Виктор Веску у *Говорима Банатске Црне Горе* (Vescu 1976), детаљније разматра румунски утицај на фонетском, па и морфолошком нивоу, док у кратком осврту на најважније синтаксичке особине говори и о увођењу појединих румунских синтаксичких поступака, односно о калкирању извесних румунских конструкција.⁷ У представљању лексике БЦГ он наводи око 50 румунских позајмљеница и лексичких калкова.

Теренским истраживањима Виктор Веску се бавио од 1963. до 1967. године.⁸ Грађа за овај рад прикупљена је у лето 2005. године из два села БЦГ – Петровог Села и Краљевца. Уз попуњавање *Упитника за српскохрватски/хрваткосрпски дијалектолошки атлас* (питања за први том), што је првенствено и био разлог одласка на терен, на магнетофонску траку је снимљено и нешто слободног спонтаног разговора.

На основу тог, истина, и не тако опширног материјала покушаћемо да представимо неколико језичких особености говора испитиваних села.

АНАЛИЗА ГРАЂЕ. Будући да је, као што је претходно речено, већим делом истраживан само румунски утицај на фонетизам говора БЦГ, ми ћемо се овом приликом осврнути на синтаксу и нека лексичка питања везана за контакт с румунским језиком.

Синтакса. Ширење аналитизама у флексији један је од главних феномена када се говори о додиру синтетичких и аналитичких језичких система. Стога ћемо овде размотрити неке од категорија у синтакси падежа. Кроз анализу одређених синтаксичко-семантичких категорија, подложних утицају балканских језика, покушаћемо утврдити степен стабилности, очуваности изворног карактера овог српског говора у билингвалној (и мултилингвалној) средини.

Упливом страних елемената у синтаксичку структуру долази и до иновација у морфолошком систему (као што је смањење падежних облика), који је иначе доста конзервативан и отпоран према страном утицају.⁹

Најзаступљенија појава у области синтаксе падежа јесте неразликовање падежа места од падежа циља кретања. "Та је дистинкција уклоњена, углавном или у потпуности, у свим категоријама

⁷ Првенствено говори о губљењу локатива и инструментала с предлозима *међу, над, под, пред* и *за*, о тенденцији замене инфинитива конструкцијом *да+презент*, а спомиње и друге синтаксичке конструкције које могу бити резултат румунског утицаја. Румунским калком објашњава удвајање личних заменица као и појаву енклитика личних заменица на почетку реченице.

⁸ Vescu 1976: 124.

⁹ В. о томе у: Radan 1979: 532; Vescu 1976: 146; Ивић 1990: 193.

ресавским говорима у којима је "предлог *по* остао једино упориште локатива у падежном систему"¹⁷.

И у употреби конструкције *код*+Г и за означавање циља, а не само места, уочавамо присуство балканистичког процеса губљења дистинкције у употреби падежа правца и падежа места. У свим забележеним примерима именица у генитиву означава лице (*однѐсе код ѓоспѓдина пѓѓа, носѓла код некоѓа дѓкѓора; ѓдем код Анке, ѓдем код моѓѓа Лале, оѓѓне код маѓере*).

Забележен је и пример у коме уз предлог *код*, у циљном значењу, стоји облик номинатива уместо генитива множине, а именица означава домаћу животињу односно живину (*ѓдем коѓ ѓѓлићѓ*). Продирање аналитизма у плуралску парадигму уочавамо и у локационој конструкцији с наведеним предлогом (*свѓ смо бѓли ко-дѓкѓори ш ѓѓм*).

Прилошка одредба *кот куће* је пак забележена само с њеним основним значењем – места (*ѓа коѓ куће ѓмам краве*)¹⁸, и истовремено именица *кућа* једини је пример за циљни датив уз глаголе кретања (*кад је дѓшо кућѓ*)¹⁹ поред идиома *ѓди враѓу*.

"Наслеђени систем претрпео је значајне промене, које су пре свега оштетиле дистинкцију између трију основних значењских типова (где: камо: куда). Упитни прилог *ди* носилац је како значења места, тако и значења циља кретања"²⁰: *дѓ си бѓо, дѓ је Зѓран; - дѓ ѓдеш, дѓ ћѓ да ѓдем и ѓа*. Облик *куда* није забележен, а *камо* имамо само у једном примеру (*камо ѓдеш*)²¹.

Према прикупљеној грађи, разлика између значења места и значења правца уклоњена је у потпуности и у односу инструментала и акузатива. Уз предлоге *за* и *прид* забележен је само акузатив у инструменталној функцији означавања различитих месних односа (*ѓѓду с ѓѓм за ѓрѓѓзу, вучем за мене тј. за собом; - ѓрид кућѓ је бѓла*)²².

¹⁷ Милорадовић 2003: 278-279.

¹⁸ Веску бележи и употребу у значењу циља: *ѓдем коѓ куће* (Vescu 1976: 155).

¹⁹ У говору је далеко чешћа употреба прилога *дома*, и у значењу места, али и у значењу правца (*ѓа дѓма ѓлачем, је бѓо дѓма, свѓ дѓма седѓду; - и нас дѓно дѓма, сѓѓѓо дѓма, ѓдем дѓма, дѓшо Драѓан дѓма, доѓѓо дѓма*).

²⁰ Ивић /Бошњаковић/ Драгин 1997: 272.

²¹ Неки истраживачи облик *камо* тумаче и као лексички архаизам који постоји и у јужним и југоисточним српским дијалектима, а устаљени израз *камо идеш* као конструкцију употребљену уместо *куда идеш* (Милин/Раѓан 2003: 60).

²² Веску бележи примере употребе акузатива уместо инструментала с предлозима *мед* (*мећ*) и *прид*. На истом месту наводи да се уместо предлога *под* употребљава *одоздол* са генитивом, а место *над* – *одозгор* (Vescu 1976: 158).

Тако је означавање просторних односа инструменталом сведено само на просекутив (*сам ишѿо ѿѿѿом, ѿде сокаком*).

Поред најраспрострањеније форме у српском језику, присвојног придева (*мајшерин браћ, ѿѿѿдва девѿјка; - Љубин браћ, Корњѿлова жѿна, Јоксимов дѿда, Милѿѿинов баба*), често се користе и генитивне конструкције с предлогом *од* у значењу припадности, порекла, односно материје од чега је нешто начињено (*лѿѿѿру млѿка некѿваноѿ од крѿве, брашна од кукуруѿса, блѿза од ѿѿмока*, али имамо и: *мѿса свѿњскоѿа*). Наведене конструкције, у српском језику чешће означене придевима *крѿвѿи, кукуруѿзни, памучни* одговарају румунском *de vacă, de porumb²³, de bumbac*.

Предлошко-падежну форму *од+Г* имамо и у случајевима где би се могао јавити беспредлошки посесивни Г (*дѿца од некѿѿа минѿѿѿѿра, дѿца од јѿдноѿа изѿѿорѿноѿа ѿѿура*). Уместо таквог генитива (истина забележеног у једном случају: *њѿноѿа сѿна сѿн*) у овом говору је у употреби посесивни адноминални датив (*дѿшла мама овѿму шѿѿо је шѿѿро машинѿу*)²⁴.

Овај датив је балканизам познат "и у румунском, бугарском, македонском и новогрчком језику, додуше не свуда у једнаким појавним облицима"²⁵. Тиме се говор БЦГ "везује за општеразвојне тенденције балканословенских језика"²⁶.

Бележимо адноминално употребљени Г у примеру из административног живота (*ѿрѿседник колекиѿѿѿва*), али и акузатив у истој служби (*ѿрѿѿња ѿѿдина факултѿѿѿѿѿ*).

Забележен је велики број партитивних синтагми, бројних и именичких, често с именима јединице мере у функцији партитивне допуне – синтагми које не одговарају стању у стандардном језику (*седамнаѿсѿѿ чѿвека; сам бѿла ѿѿѿѿнес ѿѿдинѿе, сѿд је од ѿѿѿѿѿѿѿ ѿѿдинѿе, четѿрдѿсѿѿѿ ѿѿдинѿе је сѿд, седамдѿсѿѿѿ ѿѿѿѿде ѿура, сѿѿд ѿѿдѿсѿѿѿ ѿѿѿѿде, шѿѿ недѿѿѿе, ѿѿ-шѿѿѿѿ рѿѿбе овалѿѿке, ѿѿ-сѿѿѿѿѿѿѿѿѿ; ѿѿ-дѿѿѿѿѿѿѿѿ, ѿѿдѿсѿѿѿѿ кѿлѿѿѿѿѿ; - дѿѿ сѿѿѿѿѿѿѿѿѿѿ жѿне, дѿѿ сѿѿѿѿѿѿѿѿѿѿ ѿѿѿѿде*).

²³ За појам 'кукурузно брашно' у румунском језику распрострањена је лексема *mălai*.

²⁴ У монографији *Из села у село* наводи се и: *Живка Борђу Дакинову, кућа мојому ѱајке* (Степанов и др. 1984: 486), а Веску бележи и: *gănzdo păsăta, rucăvișe gospodăru totu, gănzdo vărșăta* итд. (Vescu 1976: 158).

²⁵ Ивић /Бошњакковић/Драгин 1997: 329.

²⁶ Милорадовић 2003: 140.

Сличне се конструкције срећу и у 'југословенском' Банату близу румунске границе и у српским говорима источно од ње²⁷, те би тако оне могле представљати румунски утицај.

Облички су пак на овај начин партитивне допуне уз бројеве 2, 3 и 4 изједначене с допунама уз бројеве преко 4 и уз бројне именице. Иначе се уз бројеве 2, 3 и 4 јављају облици паукала за које се сматра да су пренесени на конструкције с већим бројевима.²⁸

Мање је забележених примера с партитивним генитивом као у књижевном језику (*двеей саше, ией лишара: она има иейнаестй година; - ие-сийдине йада*).

Уместо генитива множине обичан је Н мн. уз именичке квантификаторе за исказивање мере, количине или уз прилоге (*два йара навчери; - мало нџви, шолко ийлихи*). Уз прилог имамо и један пример с генитивом множине (*млџо смо скуйили нџваца*), а сасвим је редован стандарднојезички облик партитивног генитива у једнини с многим именичким и прилошким квантификаторима (*врџа лџба, кришку лџба; шенйр зуйе, ведрицу шраве; йарче мџса; - млџо сйра; млџо вџде, йуно вџде, мнџо йайрике зелџне; йуно мџса*).

За разлику од генитива множине, чији је облик у већини случајева изгубљен, уочавамо да на облик генитива једнине у овој категорији нема већег румунског утицаја.

Тако у значењу партитивности, и када квантификатор није експлицитно изражен, а именице омогућују квантификатор, налазимо низ примера с јединским обликом објекатског и субјекатског генитива (*смо имали жийа и кукурџса, ймамо кукурџса, смо имали марве и зџмље, сам ймала мџса, мџда; доносили лџба, да сйавимо џлеја, џзем вџде, смо јџли и йрџје, мџндре, кйселице, зайаримо брашна од кукурџса, да је и ијџ мџлека; - сџд йма лџба, сџд има јџла, свакојџке фџрме јџла²⁹; било је и шй мџке*), а само у једном случају налазимо акузатив³⁰ (*йма йрџју*). Допуна је у генитиву и уз одрични глагол *немати* (*џна нџма йайрике у џрдйну, нџма рџсада; - нџма свешийла, нџма иейрџла*). У једном пак примеру уз

²⁷ Ивић /Бошњаковић/Драгин 1997: 311.

²⁸ Уп.: Милорадовић 2003: 60 и Ивић /Бошњаковић/Драгин 1997: 311.

²⁹ Ретки су примери где имамо затворено *e* (јат). Код истог информатора можемо чути и стандардну вредност вокала *e* и затворено *e*. Уп. Vescu 1976: 134: "Rezimirajući prikazane činjenice o vokalizmu u PKS govoru, konstatujemo da neka govorna lica upotrebljavaju šest a druga pet osnovnih vokala".

³⁰ Веску говори о паралелној употреби акузатива у оваквим партитивним конструкцијама и могућем утицају румунског језика у таквим случајевима. (Vescu 1976: 157-158).

глагол *немати* именицу прати и прилошки квантификатор, али је она у акузативу (*нема одвољно време*).

Именицу *деца* и уз потврдне и уз негативне облике глагола *имати* не бележимо ни у генитиву ни у акузативу, већ у номинативу (*ми смо шели да има деца*; - *немаш деца, ниј имо деца, ња није имала деца, нису имали деца*). Иначе ову именицу налазимо у облику акузатива јединице (*иди вди децу, ирѣба за децу*), али и у облику датива множине на -ама (*дала децама*).

На овом месту наводимо и случајеве у којима уместо стандардног облика генитива као синтаксичке допуне бележимо акузатив.

Интранзитивни глагол с повратном морфемом *се* – *играти се* као допуну има беспредлошки акузатив уместо беспредлошког генитива (*Вѣлом да се иѣра фодбал*).

Беспредлошки генитив није забележен ни као допуна израза *жао*. Уместо тога имамо синтагматску везу *за+А* (*било ми жао за њѣга*).

Ширењем акузативних предлошких конструкција на рачун других предлошко-падежних синтагми као и на рачун неких беспредлошких падежних облика манифестују се балканистички процеси.³¹

Свега у два примера с генитивним предлозима за означавање просторних односа стоји именица у акузативу – једном с предлогом *до* (*да нас однесеш до Тимишвѣр*), а други пут с предлогом *ван* (*ван наше сѣло*). С предлогом *до* употребљава се генитив у великом броју случајева (*ошли њакѣ иѣни до Тимишвѣра, дошѣ до Тојоловца* итд). Генитивна флексија је доследно очувана у просторним, темпоралним и другим синтагмама с бројним генитивним предлозима: *од, из, преко, између, с(а), поза 'иза', крај, пре, без*.

Као и код партитивног генитива, и овде уочавамо израженији румунски утицај на генитив множине уместо кога имамо А мн. једнак номинативу множине (*кад се скине с вѣиѣлићи* према јединском: *скине са њѣ мѣшке, с овѣ сѣрѣне и с онѣ*).

Наспрам углавном очуваног синтетичког устројства јединских деklinационих облика стоји нестабилност множинске парадигме, односно продирање аналитизама у множинске облике које "такве промене много лакше захватају".³²

³¹ Милорадовић 2003: 189.

³² Ивић 1990: 193.

Раније уочено изједначавање акузатива множине именица мушког рода у различитим употребама са обликом номинатива³³ без изузетка бележимо у бројним примерима (*кад њраи блѡкови, је радио блѡкови, да си куйим лекови, је њраил нѡвци, шйљу нѡвци, сам куйила шй ийлићи бели, свй њраци сам куйила, имао нйки њраци, вйди шй Срби, људи су нѡсили шешѡри*).

Лексика. Разумљив је велики проценат румунских позајмљеница забележених у овом говору, "ако се има у виду да је речник онај део језика који региструје материјалне и духовне промене у људској заједници"³⁴.

Сходно тим променама већина румунских позајмљеница јесте из домена друштвеног и административног живота, као и из техничке области. Све такве лексеме усвајане су моментом њиховог уласка и у друштвени живот говорника румунског језика. Поред лексема које смо забележили на терену овде ћемо навести и оне које је прикупио проф. др Живко Милин, као и неке преузете из монографије *Из села у село*³⁵:

адеверинца (Пер) 'потврда, признаница', рум. *adeverință*; *адунарја* (Мил) 'скуп, скупштина', рум. *adunarea*; *алиментара* (Мил) 'продавница, дућан', рум. *alimentară*³⁶; *апартамент* 'стан', рум. *apartament*; *аутобуз* 'аутобус', рум. *autobuz*; *аутогара* 'аутобуска станица', рум. *autogară*; *бироу* (Мил) 'биро, канцеларија', рум. *birou*; *блѡк* 'зграда, вишеспратница', рум. *bloc*; *бѡктер* 'ноћни чувар; чувар општине', рум. *boactăr*³⁷; *брегадѡр* 'бригадир', рум. *brigadier*; *камин* (Мил) 'дом (културе)', рум. *cămin*; *колектѡв* 'колектив, заједница'³⁸, рум. *colectiv*; *салар*³⁹ 'плата', рум. *salariu*; *сѡт* 'општина'⁴⁰, рум. *sfat* и варијанта *svat*;

³³ Vescu 1976: 147.

³⁴ Radan 1979: 534.

³⁵ Степанов и др. 1984: 492-493. Банатску Црну Гору у овој монографији обрађује група аутора: Јагода Перинач, Стева Перинач и Јован Поповић. Уз примере које бележе поменути аутори стајаће ознака – Пер, а уз примере проф. др Живка Милина – Мил.

³⁶ DEX: 28: alimentar,-a adj; (substantivat f.) băcanie.

³⁷ "ВОАСТĂР s. m. Păzitor (de noapte); paznic (la primărie); cantonier; sergent." (Dicț. bănăț.: 40)

³⁸ Није редак случај да информатор прво наведе румунски облик, а потом изворни, српски облик, односно облик распрострањен у многим српским говорима, као што је случај у примеру: *и смо радили у колектѡв, у заједницу*.

³⁹ У Петровом Селу, код 18 година млађег информатора бележимо *плата/плаћа*.

⁴⁰ У Петровом Селу бележимо *кућаварѡшка*, а код Вескуа имамо: *sfat* 'narodni savet' (Vescu 1976: 165). DEX: 980: "(În trecut) Sfat popular = organ local al puterii de stat (în regiuni, raioane, orașe și comune); clădirea în care își avea sediul acest organ [Var: svat s.n.]".

секретар 'секретар', рум. *secretar*; *сервић* (и Мил) 'посао, служба, радно место', рум. *serviciu*; *ћерепја* (Мил) 'захтев, молба', рум. *cerere*; *ћитаџија* (Мил) 'позив на суд', рум. *citație*.

Наводимо и називе неких занимања: *електрићан* (Мил) 'електричар', рум. *electrician*; *импегат* 'отправник возова', рум. *impegaț*; *контџбила* 'књиговођа', рум. *contabilă*; *магазионер* (Мил) 'магазионер', рум. *magazionier*; *меканик* (Мил) 'механичар', рум. *meșanic*; а имамо и називе места, просторије за њихово обављање: *фармађија* (Мил) 'апотека', рум. *farmacie*; *фризерџија* (Мил) 'фризерски салон', рум. *frizerie*. И медицински термини су усвојени преко румунског језика: *канћер* (Мил) 'рак, канцер', рум. *cancer*; *ћерџза* 'цероза', рум. *ciroză*.

Велику старину као позајмљенице немају ни лексеме које означавају различите предмете: *бек* (Пер) 'сијалица', рум. *bec*; *конћелатџ* 'замрзивач', рум. *congelator*; *машиџна* 'аутомобил', рум. *mașină*; *моторџна* 'дизел гориво', рум. *motorină*; *фриђидџер* 'фрижидер', рум. *frigider*; *футџља* 'фотеља', рум. *fotoliu*.

Преузето је из румунског језика и неколико забележених глагола, с извесном модификацијом уобличених словенским суфиксом *-ова* али и суфиксом *-ира*, што је уобичајено и у стандардном српском језику када је реч о извођењу глагола од речи страног порекла: *авансават* (Пер) 'напредовати', рум. *a avansa*; *апробават* (Мил) 'одобрити', рум. *a aproba*; *комплетават* (Пер) 'комплетирати', рум. *a completa*; *ређистрџават* 'регистравати', рум. *a registra*; *репарџрат* 'репарирати', рум. *a repara*.

Посматрајући основни лексички фонд тј. *активни речник*⁴¹ ових двају села БЦГ уочавамо мањи број румунских позајмљеница, преузетих из више различитих сфера, првенствено материјалне али и духовне културе.

Будући да шире и систематско истраживање лексике још није урађено, не може се говорити о томе у којим је сферама више, а у којим мање заступљена румунска лексика, тако да овом приликом грађа неће бити посебно класификована. Међутим, можемо приметити да је заступљенија терминологија куће и покућства, односно кулинарска терминологија, а спорадично бележимо и румунске називе за одело, биљке, као и неке апстрактне појмове и појмове из друштвеног живота.

⁴¹ Веску даје списак речи активног речника по узору на списак који је саставио акад. Ал. Граур. То су речи везане за: - пољопривреду; - биљке; - животиње; - домаћинство (кућа, двориште и околина); - родбинске односе, - делове тела; - одело; а додаје и неколико придева, потом заменице и бројеве (Vescu 1976: 162-163).

Примери: *бешџика* 'пришт, мехур', рум. *bășică* дијал. *beșică*⁴²; *витеза* (Мил, Пер) 'брзина', рум. *viteză*; *дџалта* 'длето', рум. *daltă*⁴³; *ђанта* (Пер) 'ташна', рум. *geantă*; *сарџа* (Пер) 'сурутка', рум. *zer*; *килџици* (и Пер) 'доњи веш, рубље', рум. *chiloți*; *костум* (Пер) 'одело (мушко)', рум. *costum*; *криминал* 'злочинац, криминалац, убица', рум. *criminal*; *кројитџор*⁴⁴ 'кројач', рум. *croitor*; *лафта* (Пер) 'виолина', рум. *lăută*; *лафташи* (Пер) 'виолиниста; свирач', рум. *lăutar*; *мордарџије* 'нечистоћа, прљавштина', рум. *murdărie*⁴⁵; *мрџоња* 'шаргарџа', рум. *morcov* дијал. *morcoń*⁴⁶; *музикџанци* 'свирачи, музиканти', рум. *muzicanți*; *пражџитурџа* 'колачи (ситни)', рум. *prăjitură*; *пражџала* 'запршка', рум. *prăjeală*; *сџук* 'сок', рум. *suc*; *табла* 'плех', рум. *tablă*; *тална* 'ђон, потплата', рум. *talpă*; *тпрунџе* (Пер – за Краљевац) / *тпрунџе* (Пер)⁴⁷ 'степеница, степенник', рум. *treaptă*, пл. *trepte*; *тпруифџој* (Пер) 'детелина', рум. *trifoi*; *турта* (Пер) 'колач, лепиња'⁴⁸, рум. *turtă*; *улеј*⁴⁹ 'уље', рум. *ulei*; *фустџа*⁵⁰ 'сукња', рум. *fustă*.

Румунски утицај на лексику је евидентан, а у којим је областима тај утицај већи показаће тек обимнија лексичка грађа из ових говора.

ЗАКЉУЧАК. Несловенским, балканским, тј. румунским утицајем дошло је до неразликовања места и циља кретања. Последице су губљење предлошког инструментала за означавање просторних односа и његова замена акузативом с истим предлозима. Акузативом је замењен и локатив, који је остао у употреби једино уз предлог *по*. Исти

⁴² "Rumunska etimologija *beșică* daje se u *Rečniku JAZU* i kod Skoka, dok *Rečnik SANU* beleži reč sa izvornom latinskom etimologijom. Reč je, takođe, sa upućivanjem na *mijur*, *miur*, zabeležena i kod Vuka." (Vuković 1977: 527)

⁴³ Иако није изворног румунског односно романског порекла, него словенског (DEX: 259: Din sl. *dlato*), ову и друге сличне лексеме наводимо јер су прихваћене преко румунског језика.

⁴⁴ Код истог информатора два пута бележимо и *шнајдер*. Уп. напомену 37.

⁴⁵ За реч *мурдар* 'прљав, нечист' Скок наводи да је балкански турцизам персијског порекла и румунско *turdar*; *turdărie* (Skok: 485). Код Лалевића се спомињу српскохрватски облици *мурдар*, *мурдарити*, *мурдарлук*, *мурдаруша*, *мурдарчина* (Lalević: 3, 32, 367).

⁴⁶ Према румунском дијалекатском *morcoń* истраживачи у БЦГ бележе и облик у мушком роду *мрџоњ* (Милин/Радан 2003: 61).

⁴⁷ Vescu 1976: 165 : *тпруџе* (*тпруџе*).

⁴⁸ У монографији *Из села у село* лексема *турта* је са значењем уштипка или савијачице (Степанов и др. 1984: 493), а Веску је наводи у значењу лепиње (Vescu 1976: 165).

⁴⁹ Vescu 1976: 165: *улџ*.

⁵⁰ Код истог информатора имамо и *сукња* што је једино забележено у Петровом Селу.

семантички разлози довели су и до употребе конструкције *код+Г* уместо циљног датива, као и до употребе прилога *ди* (где) уместо циљног *куда*.

У овом говору често се користи конструкција *од+Г* уместо присвојног придева, која одговара румунској конструкцији са *de*. Адноминални датив је обичнији од адноминалног генитива за исказивање посесивности.

Румунским утицајем тумаче се облици паукала у конструкцијама с већим бројевима и с бројним именицама.

Ширење акузативних облика, осим у поменутих случајевима проузрокованим укинутом дистинкцијом између падежа места и падежа циља, имамо и у изразу *жао+за+А*, док је присутно тек у појединачним примерима с предлозима *до* и *ван*. Акузатив се само спорадично јавља и уместо беспредлошког генитива у неколико различитих категорија (*йрѣћа гџдина факулѣйѣй; Вељом да се йгра фџдбал; нѣма дџвольно врѣме*). Овакве појаве представљале би процес који је у току, а суд о томе колико су такве тенденције узеле маха тешко је дати на основу овако малог броја примера.

С друге стране, велики број примера говори о добро очуваном објекатском и субјекатском генитиву који се пак услед балканистичких процеса у многим косовско-ресавским дијалектима ретко среће (овде само у једном случају бележимо акузатив: *йма йрџу*). Овај материјал потврђује запажање о важности језичке преграде, због које теже продиру промене из румунског језика у банатске говоре, а лако и без ограничења "балканске" конструкције из призренско-тимочке зоне у косовско-ресавске говоре.⁵¹

Аналитизам у плуралској парадигми у великој мери осликава румунски утицај. Примери су раније утврђен синкретизам акузатива и номинатива множине именица мушког рода, али и облик акузатива множине (једнак номинативу) уместо генитива множине у свим посматраним категоријама. Изузеци се могу тумачити утицајем стандардног језика.

На основу прикупљене лексичке грађе уочен је висок степен заступљености српске лексике у основном лексичком фонду, али и велики број новијих румунских позајмљеница из друштвеног живота, док се у другим сферама региструју али без могућности њиховог класификовања.

Опширнија испитивања свакако ће пружити прецизнију слику о међујезичком утицају на испитиваним нивоима језика.

⁵¹ Ивић/Бошњаковић/Драгин 1997: 305.

Литература

- Vescu 1975: Vescu, Victor. *Împrumuturi românești în graiurile sîrbești din județele Timiș și Caraș-Severin*. Lumina XXIX/7-8. Pańeво: 518-522.
- Vescu 1976: Vescu, Victor. *Govor Banatske Crne Gore*, Зборник за филологију и лингвистику XIX/1. Нови Сад: 115-172.
- Vuković 1977: Vuković, Gordana. *Rumunske pozajmice u predvukovskom periodu*. Radovi simpozijuma. Pańeво-Zrenjanin: 523-530.
- DEX: *Dicționarul explicativ al limbii române*. București, ediția a II-a, 1998.
- Dicț. bănăț.: *Dicționarul subdialectului bănățean*. vol. IV, Timișoara, 1988.
- Ивић М. 1971: Ивић, Милка. *Квeстионар за употребу надежа у савременом српскохрватском књижевном језику*. Зборник за филологију и лингвистику XIV/1. Нови Сад: 159-170.
- Ивић 1956: Ивић, Павле. *Једна до скоро непозната група штокавских говора: говори са незамењеним јатом*. Годишњак Филозофског факултета I. Нови Сад: 146-160.
- Ивић 1990: Ивић, Павле. *О језику некадашњем и садашњем*. Београд-Приштина.
- Ивић 1994: Ивић, Павле. *Српскохрватски дијалекти. Њихова структура и развој. Општа разматрања и штокавско наречје*. Сремски Карловци-Нови Сад.
- Ивић/Бошњаковић/Драгин 1997: Ивић, Павле, Ж. Бошњаковић, Г. Драгин. *Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта (друга књига: Морфологија, Синтакса, закључци, текстови)*. Српски дијалектолошки зборник XLIII. Београд: 297-433.
- Lalević: Lalević, Miodrag S.. *Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskoga jezika*. (1. izd. fototipsko izdanje 1974) Beograd. 2004.
- Milin 1998: Milin, Jiva. *Studii de slavistica*. Timișoara
- Милин/Радан 2003: Милин, Живко, М. Радан, *О заједничком пореклу архаичних српских говора са подручја румунског Баната*, Romanoslavica XXXVIII. București: 41-68.
- Милорадовић 2003: Милорадовић, Софија. *Употреба надежних облика у говору Параћинског Поморавља. Балканистички и етномиграциони аспект*. Београд.
- Radan 1979: Radan, Mihai. *Rumunski uticaj u karaševskim govorima iz SR Rumunije*. Actele simpozionului de raporturi culturale, literare și lingvistice româno-iugoslave IV. București: 529-537.
- Ракић-Милојковић 1995: Ракић-Милојковић, Софија. *Синтаксички упитник за говоре косовско-ресавске и призренско-тимочке зоне*. Српски дијалектолошки зборник. XLI. Београд: 521-570.
- Сикимић 1994: Сикимић, Биљана. *Проучавања језика Срба у Румунији*, Темишварски зборник I, Нови Сад: 229-237.
- Skok: Skok, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I-IV, Zagreb, 1971-1974.
- Степанов и др. 1984: Степанов, Љубомир, С. Марков, Ј. Перинац, С. Перинац, Ј. Поповић. *Из села у село*. Букурешт.

Upitnik za srpskohrvatski/hrvatskosrpski dijalektološki atlas. Srpska akademija nauka i umetnosti.

**ON THE INFLUENCE OF THE ROMANIAN LANGUAGE ON THE DIALECT
SPOKEN IN THE BANAT REGION OF MONTENEGRO**

(Summary)

Using the material collected in the villages of Petrovo Selo and Kraljevac the paper analyses vocabulary and some categories of case syntax. The analysis traces the influx of Romanian syntactical structures or the influence of the Romanian language on the word-stock of these villages.

The greatest influence of the Romanian language is reflected in the disappearance of the distinction between the case of place and case of direction as well as in the growing tendency of plural paradigm towards analytism. The adnominal possessive dative and partitive genitive in the constructions with numbers greater than 5 are also explained as consequences of Romanian influence.

The foreign influence is partly responsible for the use of *od + genitive* construction to express possession rather than possessive adjectives. Accusative is only occasionally used instead of genitive with or without preposition.

The Serbian language remains the basis of the lexical fund and Romanian borrowings come mainly from social and administrative spheres of life.

A more detailed research will certainly produce a clearer picture of the interlinguistic contacts in this bilingual area.